

DOI: 10.46340/eppd.2022.9.6.5

Alexander Dolzhenko

ORCID: 0000-0002-8063-2707

National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov, Kyiv, Ukraine

UKRAINIAN-RUSSIAN DIMENSION OF HYBRID WAR: PREREQUISITES AND FEATURES

Олександр Долженко

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна

УКРАЇНО-РОСІЙСЬКИЙ ВИМІР ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ОЗНАКИ, ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

The article is devoted to the study of theoretical and practical problems of hybrid warfare. Theoretical positions are formulated, the meaning of certain concepts and terms is clarified, as well as signs, prerequisites, features, forms and methods of waging a hybrid war of the Russian Federation against Ukraine.

The normative definition of "hybrid war" is considered in the context of modern threats to the national security of Ukraine through the prism of new challenges of military aggression from the Russian Federation.

The concept of "hybrid war" is revealed as a type of armed conflict that includes political, ideological, economic, informational and military elements necessary to achieve the set goals by establishing control over a certain territory.

Based on the analysis of the nature of the hybrid war, it was concluded that the "hybrid" war between Ukraine and the Russian Federation is the result of internal processes in the Russian Federation: imperial values of greatness and self-sufficiency; power dominance in the post-Soviet space; aggressive foreign policy and confrontation with other global centers of influence; the presence of an authoritarian state with elements of a cult of personality, with a totalitarian internal and aggressive foreign policy; with contempt, cynicism and hypocrisy regarding international norms and rules.

It was determined that the characteristic features of Russia's hybrid war against Ukraine are: aggression without an official declaration of war; concealment by the aggressor country of its participation in the conflict; widespread use of irregular armed formations; measures of political and economic pressure (for the formal preservation of relations between the two countries); broad propaganda and counter-propaganda using "dirty" information technologies, etc.

Keywords: hybrid war, military conflict, new generation war, prerequisites of the Russian-Ukrainian war, methods of waging war, Russian hybrid war scenario.

Вступ. Події, які відбувалися у світі за останній період, такі як революції в країнах Близького Сходу (Ємен), Північної Африки (Лівія, Єгипет), республіках колишнього Радянського Союзу (Грузія, Киргизія), свідчать про наявність нових методів впливу, які використовують держави для досягнення своєї мети у міжнародному просторі. До таких методів, безумовно, слід віднести «гібридну війну».

На початку тисячоліття почала оформлюватися концепція цієї «нової війни» (М. Кревельд (2005), М. Калдор (2015). М. Хардт й А. Негрі (2016) вже чітко акцентують, що гібридна війна стала засобом існування нового глобального імперського порядку. Концептуально обґрунтовували новий тип війни насамперед американські військові теоретики Р. Глен, Дж. Гордон, Д. Кілгаллен, Дж. Маккуен, Дж. Маттіс, Дж. Мацумура, У. Немет, Є. Сімпсон, Р. Уїлкі, Н. Фрейер, Г. Карлсен, Франк ван Каппен та ін. Саме Г. Карлсену та Франку ван Каппену належить особлива заслуга в розробці теоретичних основ формування ознак «гібридної війни»¹.

¹ Freier, N. (2009). The Defense Identity Crisis: It's a Hybrid World. *Parameters*, XXXIX, 5-17.

В наукових працях українських вчених це явище набуло актуальності після відомих подій 2014 р. в Україні. Цій тематиці присвятили свої дослідження Н. Авер'янова, Т. Воропаєва, В. Горбулін, Р. Додонов, М. Дмитренко, А. Дорошкевич, В. Корнієнко, О. Лазоренко, Є. Магда, Г. Почепцов, М. Требін, Л. Чекаленко, Г. Яворська та інші.

Попри це у науковій літературі термін «гібридна війна» є дуже розпливчастим. Деякі теоретики вважають, що це не новий різновид війни, а війна, в якій акценти зміщуються до політичної пропаганди, терору, дезінформації, підривної діяльності спецслужб тощо. Це передбачає вміле, маніпулювання цими групами чинників з боку геополітичних центрів сили і складає розуміння «гібридності» та перебіг ведення сучасних збройних конфліктів.

Метою статті є уточнення змісту, який вкладають у поняття «гібридна війна»; в контексті російсько-українського конфлікту (2014-2022 рр.) з'ясувати ознаки, передумови та особливості «гібридної війни», яка призвела до суттєвих змін у відносинах між Україною і Російською Федерацією (РФ).

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що «гібридна війна» – це не російське, а західне поняття. Авторство цього терміну також не є однозначним. В одному із варіантів існує думка, що його увели до вжитку офіцери морської піхоти збройних сил США. Р. Уокер позначив цей феномен так: «Гібридна війна» – це те, що лежить у проміжках між спеціальною та звичайною війною. Цей тип ведення війни має характеристики як спеціальної, так і звичайної сфер і вимагає надзвичайної гнучкості для оперативного та тактичного переходу між спеціальною та звичайною аренами¹. Ця особливість доволі точно відображає ключову відмінність гібридних від традиційних конфліктів, пов'язану з помітним зміщенням військових і невійськових форм, засобів, методів і технологій у не силову частину спектра².

До широкомасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022р. військову агресію РФ проти України визначали різними термінами. Зазвичай держави не дуже схильні визнавати існування збройного конфлікту у межах своїх кордонів, навіть у тих випадках, коли він очевидний. Прикладом є чеченський конфлікт. Той самий принцип РФ переносила і в Україну. Тому, назвавши військове вторгнення 24 лютого 2022 р. «спеціальною військовою операцією», В. Путін намагався вирішити низку питань: «денацифікація», «демлітаризація» повернення України до лона «руського миру». Ці події подавались не як війна проти України, а саме як спеціальна операція зі звільнення територій.

В українському суспільстві до широкомасштабного вторгнення на територію України військ РФ також не було чіткого розмежування – чи є ці події війною РФ проти України, чи це громадянський збройний конфлікт. Натомість очевидно, що ця війна мала прихований характер та поширювалась у політиці, економіці, інформаційній та інших сферах.

На думку директора Національного інституту стратегічних досліджень В. Горбуліна в Україні відбувалась повноцінна російсько-українська війна: за формою – гібридна, за змістом – асиметрична³. Інші українські дослідники – Н. Авер'янова і Т. Воропаєва уточнюють, що це «російсько-український міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу»⁴.

Аналітики також використовують терміни «війна нового покоління» та «нелінійна війна». Перший із цих термінів був представлений у роботі генерала В. Герасимова. У 2015 році з'явилася серія публікацій в основних російських військових журналах, які пов'язували «гібридні операції» та «гібридні війни» з «кольоровими революціями»⁵.

Зупинимось на деяких передумовах гібридної війни між РФ і Україною.

Точно визначити початок гібридної війни РФ проти України складно. Точкою відліку військової агресії у формі гібридної війни можна вважати події під час Революції гідності (2014). Росія завчасно розпочала підготовку в ідеологічному, соціально-економічному, інформаційному просторах з метою комплексної руйнації українського суспільства. Ще раніше – це події 2003 року біля острова Коса

¹ Walker, R. (1998). *Spec Fi: The United States Marines Corps and Special Operations: Master's Thesis*. Monterey, CA: Naval Post Graduate School

² Колесников, Д. (2020). К проблеме сущности и специфики гибридной войны. *Военный академический журнал*, 1(25), 111.

³ Лазоренко, О. (2015). Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку. *Стратегічні пріоритети*, 3 (36), 124-133.

⁴ Авер'янова, Н., Воропаєва, Т. (2020). Специфіка конфліктів у постбіполярному світі. *Молодий вчений*, 8 (84), 109.

⁵ Манойло, А. В. (2015). Технологии «цветных революций» в современных проявлениях «гибридных войн». In: Цыганков, П.А. (ред.) *Гибридные войны в хаотизирующемся мире XXI века: сборник*. Москва: Издательство Московского университета, 259-271.

Тузла в Азовському морі. З 2005 року, після Помаранчевої революції, російські парламентарі постійно нагадували Заходу, що Україна є failed state (державою, що не відбулася). Газові війни 2006 й 2009 років, покликані були продемонструвати ненадійність України як газового транзитера. Дії РФ в Україні у 2014 р. ще більше підвищили інтерес до концепції гібридної війни. Визначимо такі основні чинники гібридної війни:

1. *Незадоволені «імперські амбіції» керівництва РФ.* Після краху СРСР РФ стала правонаступницею СРСР, а той, у свою чергу, – спадкоємець Російської імперії. Починаючи із стародавнього Риму, падіння імперій вважалося цілком закономірним явищем: ХХ століття подало нам чимало свідчень того, що час імперій відійшов у минуле. Саме в цьому столітті розпалися Австро-Угорська, Британська, Німецька, Оттоманська, Французька, Японська та Російська. Проте розпад своєї імперії у російському політикумі сприймався як найбільша трагедія. Такі погляди знайшли широке розповсюдження, як у високих політиків, так і у пересічних громадян РФ.

Слід також зауважити на цікавий психологічний момент: після розпаду СРСР «братські республіки» втратили велику країну, але здобули свою власну. Що ж до Росії, то ніякої нової країни вона не отримала, відбулося лише зменшення території старої. Якщо у колишніх республіках за Радянським Союзом ностальгувало лише минуле покоління, то у РФ ностальгічні настрої розповсюдились серед найширших верств населення.

Міжнародна спільнота досить давно запідозрила В. Путіна в намірі зробити із Росії «нову імперію». Колишній директор ЦРУ Джеймс Вулсі навіть дав таке визначення Росії – «дуже неприємна держава, яка хоче знову стати імперією» (Really-Bad-Wanna-Be-Again-Empire)¹. На тлі експансіоністських імперських домагань кремлівського керівництва, які визначають зовнішню політику РФ та її відносини із сусідніми країнами, Україна насамперед потрапляє до цього мейнстріму.

2. *Перекручування історичних фактів.* Керівництво РФ завжди було твердо переконане, що без контролю над Україною Росія ніколи не стане державою-лідером світового масштабу, а демократична Україна загрожуватиме збереженню нинішнього авторитаризму в Росії. В. Путін ніколи не втомлювався повторювати про те, що Київ – «мать городов русских». Він випускає навіть кілька статей, у яких ніби виправдовує необхідність захоплення українських територій. Сучасну Україну, за словами В. Путіна, цілком і повністю було створено Росією.

Постійно культивується ідея про те, що всі народи, що проживали на території колишнього Радянського Союзу, є потенційно російськими. Ця думка включена навіть до Закону про російське громадянство, який надав усім громадянам колишнього Радянського Союзу право прийняття російського громадянства². В основі цього «генетично» лежить так званий «великодержавний шовінізм» – вираз, що застосовується переважно в соціалістичній, комуністичній та ліберальній літературі для позначення панівного зневажливого ставлення російського чиновника до інших народів Росії, а потім і СРСР (великоросійський шовінізм).

Ще один приклад – включення до тексту Конституції Росії положення про багатонаціональність російської держави. Неявним чином тут спостерігається ототожнення понять «нація» та «етнос». Ще 17 серпня 2015 р. під час відвідування Криму президент РФ В. Путін заявив: «Я думаю, що росіяни та українці – це взагалі один народ. А Україна... спільно з Росією буде будувати своє майбутнє³. Тому однією із базових передумов конфлікту є ідея реінтеграції двох країн, яка підтримується Росією, але не поділяється в Україні, яка багато в чому визначала підходи Москви щодо України. Держсекретар США Джон Керрі 2 березня 2014 року, на самому початку кримської кризи, вимовив таку фразу: «У ХХІ столітті абсолютно неприпустимо поводитися, немов у ХІХ столітті... не можна вторгтися в іншу країну під цілком надуманим приводом»⁴.

Відомий американський політолог Дж. Міршаймер щодо передумов російсько-української війни, називає перетворення України на прозахідну демократію безпосередньо біля кордонів Росії⁵.

¹ Кортунов, С. (2006). Грядет ли Пятая Империя? *Безопасность Евразии*, 4. 34.

² Хожайнова, В. (2020). У Росії набув чинності закон про спрощене отримання громадянства для українців. *Суспільне новини* <<https://suspilne.media/50547-u-rosii-nabuv-cinnosti-zakon-pro-sprosenne-otrimanna-gromadanstva-dla-ukrainciv/>> (2022, листопад, 19).

³ Метцель, М. (2015). Путин уверен, что «внешнее управление» на Украине закончится. *ТАСС* <<http://tass.ru/politika/2191898>> (2022, листопад, 19).

⁴ Inosmi.ru (2014). *Welcome to the 19th Century*. *The Wall Street Journal* <<http://inosmi.ru/world/20140318/218690853.html>> (2022, листопад, 19).

⁵ Игнатъев, Д. (2022). Україну превратили в передовой отряд НАТО. *Портал Проза.ру* <<https://proza.ru/2022/03/19/97>> (2022, листопад, 19).

З огляду на перспективу реалізації в Україні європейського курсу і відповідного проведення реформ, правлячий режим РФ бачить в цьому суттєву загрозу для себе. Натомість керівництво РФ не здатне запропонувати громадянам своєї країни подібної моделі суспільного розвитку. Тому на думку експертів, цілями російської агресії проти України є: зміна влади і встановлення контролю над Україною (66%), унеможливлення європейської і євроатлантичної інтеграції (59%), знищення української державності (36%). Громадяни вважають головними причинами російсько-українського конфлікту: намагання України вийти з-під впливу РФ (46%), неприйняття Москвою євроінтеграційного курсу Києва та загалом України як самостійної держави з незалежною зовнішньою політикою (по 42%)¹.

3. *Намір України стати членом Європейського союзу і НАТО.* Усі лідери незалежної України прагнули інтеграції з євроатлантичними структурами (якщо не враховувати демарш В. Януковича щодо підписання угоди про Асоціацію між Україною і ЄС). Під час президентства Л. Кучми Україна проводила багатовекторний зовнішньополітичний курс і відносини між Україною та Росією залишалися на досить стабільному рівні. Відповідно до «Великого договору» 1997 року, Україна та Росія проголошувалися стратегічними партнерами. У 2002 р. Україна стала асоційованим членом ЄврАзЕС, а потім зробила кроки щодо входження до Єдиного економічного простору (ЄЕП). Інтенсивному розвитку українсько-російських відносин сприяло те, що в ЄС та НАТО не розглядали можливості щодо входження України до цих організацій.

Загострення відбулося після приходу до влади В. Ющенка під час «помаранчевої революції» 2004 р. яку російська політична еліта оцінила як антиконституційну. Нова українська влада не була націлена на поглиблення інтеграції з Росією. Наприкінці 2012 – на початку 2013 рр. Росією робилися зусилля щодо включення України до проекту Митного союзу (ТС), проте Україна, наголошуючи на курсі на євроінтеграцію, погодилася брати участь у Митному союзі лише як спостерігач, запропонувавши взаємодію у форматі «3+1». Росія, у свою чергу, заявила, що вважає такий формат неприпустимим.

У 2013 р. Україна зробила суттєві кроки у напрямку до ЄС. Підготовка та наміри В. Януковича підписати Угоду про асоціацію із ЄС у 2013 році знову підняли градус напруги між Україною та РФ. Остання почала вдаватися до торговельних заборон, наприклад, запровадила обмеження на ввезення українських солодоців Roshen П. Порошенка. Щоб закріпити курс України на непідписання угоди, РФ у грудні 2013 року оголосила про зниження для України ціни на газ та надання значної фінансової підтримки у 15 млрд. доларів США. За рахунок коштів Фонду національного добробуту РФ викупила українські євробонди на суму 3 млрд. доларів США. В. Янукович, який заявляв раніше про намір підписати угоду із ЄС у листопаді 2013 р., цього не зробив. Уряд України оголосив про зупинення підготовки до підписання Асоціації. Це рішення призвело до протестів у центрі Києва, які за три місяці закінчилися масовими розстрілами та втечею В. Януковича до Росії.

У лютому 2014 року розпочався новий етап російсько-українських відносин, який був пов'язаний із захопленням влади опозицією. Україна відмовилася від політики «позаблокованості», а вступ до НАТО знову став одним із основних пріоритетів у зовнішній політиці. Незаконна окупація АР Крим стала лише першим кроком РФ, спрямованим на підрив незалежності та суверенітету України. Основним противником у новій редакції Військової доктрини України 2015 р. було названо Російську Федерацію.

Нарешті, Верховна Рада 7 лютого 2019 р. підтримала рішення про внесення змін до Конституції в частині зовнішньополітичного курсу України щодо вступу до ЄС і НАТО. 1 квітня 2019 року припинив дію Договір про дружбу, співпрацю та партнерство між Росією та Україною, який передбачав, що сторони «будують відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги до суверенної рівності, непорушності кордонів, мирного врегулювання суперечок, незастосування сили чи загрози силою»².

4. *Спроба дестабілізувати ситуацію у східних та південних регіонах України* з метою створення на цій території квазі-держави «Новоросія» стала наступною передумовою російської агресії. Ці плани були оприлюднені російським президентом В. Путіним під час телевізійної програми «Діалог з росіянами» на Першому каналі 17 квітня 2014 року.

¹ Вессе, С. (2016). Мережі Кремля у Франції (витяг з книги). *Національна безпека і оборона*, 9-10, 108 <https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD167-168_2016_ukr.pdf> (2022, листопад, 19).

² *Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, 1997* (Україна, Російська Федерація). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text> (2022, листопад, 19).

Повної реалізації цих планів вдалося завадити, але російські регулярні війська та керовані РФ так звані сили ополчення окупували окремі райони Донецької та Луганської областей України. Україна оголосила там антитерористичну операцію. За твердженням України та деяких країн Заходу, російські війська безпосередньо брали участь у боях з українською армією. Фактично Росія отримала практично повністю підконтрольні їй політичні утворення на Донбасі, які стала використовувати як важіль тиску на Україну, надовго перебивши їй шлях і до НАТО, і до Євросоюзу.

Позиції України і РФ щодо запровадження миротворчого контингенту ООН у зону конфлікту на Донбасі – кардинально розходилися. Миротворча місія ООН із врегулювання російсько-українського конфлікту була можлива лише у випадку, якщо Росія припинить заперечувати свою очевидну участь у ньому. Для Росії було неприйнятним включення до миротворчої місії військових контингентів США та інших країн НАТО. Можливі учасники – Фінляндія, Австрія, Швейцарія, Ірландія, Білорусь, Казахстан, Сербія, Бразилія, Бангладеш та ін.

5. *Виконання Будапештського меморандуму 1994 р. та Мінських угод* стало іншою важливою передумовою військового конфлікту між РФ і Україною.

Після розпаду СРСР Україна отримала третій у світі запас ядерної зброї після США та РФ. Україна успадкувала 176 міжконтинентальних балістичних ракет, які мали 1272 ядерні боєголовки. Загалом на території України перебували 2500 одиниць тактичної ядерної зброї. Такий арсенал викликав занепокоєння у міжнародній спільноті, з огляду на те, що це не відповідало ідеї ядерного роззброєння, що була актуальною після десятиліть Холодної війни.

5 грудня 1994 року РФ, а також США та Великобританія підписали у Будапешті меморандум, який гарантував Україні цілісність, суверенітет та повагу до кордонів. Зазначені країни і в тому числі Росія взяли зобов'язання утримуватися від «загрози силою або її застосування» проти територіальної цілісності та політичної незалежності України. Україна після цього приєдналася до договору про нерозповсюдження ядерної зброї та віддала Росії ядерний арсенал. Однак у цьому документі немає ні зобов'язань захищати Україну військовим шляхом, ні прописаного механізму санкцій, які потрібно запровадити щодо агресора.

Після анексії Криму Росія фактично порушила Будапештський меморандум. Влітку 2014 року українські Збройні сили України були близькі до повного очищення своєї території від незаконних збройних формувань, проте Росія застосувала свої регулярні війська та здійснила відкрите вторгнення в Україну. Збройні сили України втратили до 80% усієї техніки, а Росія взяла під контроль 400 кілометрів українського кордону. Під тиском цих обставин Україна змушена була підписати так звані «Мінські угоди», які не є міжнародним договором у повному розумінні слова, а політичними домовленостями.

Вони фактично врятували Україну від капітуляції перед Росією, проте не вирішували конфлікту загалом. Крім того, відповідно до статті 52 Віденської конвенції 1969 року, договір укладено під примусом, внаслідок застосування сили або під загрозою застосування сили є нікчемним, тобто недійсним з моменту його укладання. Тому Україна мала всі підстави не виконувати інші пункти Мінських угод, доки Росія не виконає безпеки положень.

6. *«Газові» стосунки між Російською федерацією і Україною* – ще одна конфліктна точка дотику, яка стала передумовою для відкритого воєнного протистояння між країнами. Це серія економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» та «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Росії до України, а також його транзиту до країн Європи.

Відносини між РФ та Україною загострилися після того, як у березні 2005 російська газова монополія Газпром зажадала від України платити за газ з 2006 за цінами, близькими до європейських (близько \$250 за 1000м³). При цьому сама Російська Федерація купувала газ у Туркменістані за ціною \$44 за 1000 м³. Газпром намагався збільшити прибуток від продажу газу на суму від 3 до 5 млрд. доларів США щорічно. При цьому шляхом підвищення цін на газ в Україні російський уряд хотів захопити частину російського ринку металургії, на якому українські компанії успішно конкурували з російськими. Українське керівництво до останнього моменту не було готове платити більше і Газпром, посилячись на 4 пункт договору про постачання газу, за яким ціни на газ визначаються щорічно, у ніч на 1 січня 2006 року зупинив поставки. З боку Газпрому пролунали звинувачення, що «розпочала несанкціонований відбір газу», призначений європейським споживачам. Представники українського Нафтогазу звинувачення відкинули.

З 2015 року Україна припинила купувати російський газ і обсяг торгівлі між країнами фактично впав. За приблизними даними, частка експорту України до ЄС становила 37,5%,

а в Росії – 9,8%¹. Проходження через українську територію більшості експортних газопроводів та невизначені перспективи прокладання альтернативних українських газопроводів дозволяли Києву відстоювати власні позиції.

7. *Особливості ведення РФ гібридної війни проти України* полягають у поєднанні військової агресії без формального проголошення війни та нехтуванні нормами міжнародного права ведення бойових дій. Це дозволило агресору використовувати на всіх етапах ведення гібридної війни незаконні воєнізовані формування, які сформовані з місцевого населення, але діяли під керівництвом командирів регулярних збройних сил РФ.

Багато з методів, які РФ застосувала на Україні, сягають радянської доби та використання маскування, або військової дезінформації. Вони були ефективно використані радянськими силами під час Другої світової війни та у проксі конфліктах під час Холодної війни. Наприклад, маскування використовувалася у широкому масштабі під час операції «Багратіон» 1944 року, коли було знищено цілу групу армій Німеччини. Таку техніку застосовували в Східній Європі, коли радянські НКВС використовували потайні засоби для захоплення державних інституцій, підризу громадянського суспільства та придушення всієї опозиції для нав'язування комуністичної влади.

Формування спецназу («зелені чоловічки») використовувалися в Криму (2014) для захоплення державних будівель та ключової інфраструктури і для озброєння сепаратистських міліцій, хоча російська держава постійно заперечувала свою участь².

Російський сценарій ведення гібридної війни проти України полягав в аналізі регіональних та локальних соціально-політичних конфліктів та їх штучне, контрольоване загострення у конкретно визначеному місці та проміжку часу. З цією метою, починаючи з 2010 року на територіях Донецької та Луганської областей, а також Автономної Республіки Крим почали діяти близько 50 громадських об'єднань політичного спрямування. Основна мета діяльності – конспіративний збір інформації щодо джерел соціальної напруги в регіоні та ескалація локальних конфліктів.

8. *Появу нових потужних видів зброї, в тому числі масового знищення* – слід вважати важливим чинником гібридної війни Росії проти України. За підрахунками Управління верховного комісара ООН, загальна кількість людських втрат, пов'язаних з конфліктом в Україні (з 14 квітня 2014 року по 31 січня 2021 року), становить 42000-44000: 13100-13300 загиблих (щонайменше 3375 цивільних осіб, приблизно 4150 українських військових та приблизно 5700 членів озброєних груп); та 29500–33500 поранених (7000-9000 цивільних осіб, 9700-10700 українських військових та 12700-13700 членів озброєних груп)³. Однак, із метою збереження своїх позицій на світовій арені та на міжнародному ринку агресор применшує свою роль у розв'язанні гібридної війни. Це допомагає йому уникнути санкцій з боку міжнародної спільноти і залишатися на своїй позиції.

За роки конфлікту ставлення громадян України до РФ також докорінно змінилося, виникла «прірва» відчуження, недовіри та ворожості. Очікувати в найближчому майбутньому змін на краще в політиці РФ стосовно України не доводилося. Перспективи якогось «пом'якшення» стосунків між країнами постійно унеможлилював і очільник Російської Федерації В. Путін. Так, ще в грудні 2015 ним було підписано нову Стратегію національної безпеки, де повторюються тези про «підтримку США і ЄС антиконституційного перевороту в Україні», «зміцнення ультраправої націоналістичної ідеології»⁴. Такі тези лунали і в наступних виступах і заявах Президента РФ, де звинувачуючи Україну в тероризмі, він неодноразово повторював: «люди, які захопили владу в Києві»⁵.

Висновки

Гібридна війна між Україною і РФ це, насамперед, результат внутрішніх процесів у РФ: після розпаду СРСР сформувалася нова ідеологічна природа російської держави – імперські цінності величі

¹ Шведенко, О. (2016). Частка ЄС в експорті України за 8 місяців сягнула 37,9%, Росії – до 9,8%. *UNN* <<https://www.unn.com.ua/uk/news/1616470-chastka-yes-v-eksporti-ukrayini-za-8-misyatsiv-syagnula-37-9-do-rosiyi-9-8>> (2022, листопад, 19).

² Applebaum, A., *Curtain, I.* (2012). *The Crushing of Eastern Europe 1944-1956*. London: Allen Lane.

³ Радіо Свобода (2021). *ООН підрахувала кількість жертв бойових дій на Донбасі* <<https://web.archive.org/web/20210224205302/https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovyh-donbas/31110937.html>> (2022, листопад, 19).

⁴ Администрация Президента России (2021). *Стратегия национальной безопасности РФ* <<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/QZw6hSk5z9gWq0plD1ZzmR5cER0g5tZC.pdf>> (2022, листопад, 19).

⁵ Администрация Президента России (2016). *Инвестиционный форум ВТБ Капитал «Россия зовёт!»* <<http://kremlin.ru/events/president/news/53077>> (2022, листопад, 19).

та самодостатності, силового домінування на пострадянському просторі, ізоляціонізму, агресивної зовнішньої політики та конфронтації з іншими світовими центрами впливу. Створено авторитарну державу з елементами культу особи, із тоталітарною внутрішньою і агресивною зовнішньою політикою, із зневагою, цинізмом і лицемірством стосовно міжнародних норм і правил. Існування такої держави, на жаль, об'єктивно унеможливило для України добросусідські відносини із нею принаймні в найближчій перспективі.

У сучасних умовах військової агресії Росії проти України виникає необхідність урахувати всі обставини, які пов'язані із розумінням гібридної війни. Гібридна війна потребує наявності або створення певних обов'язкових передумов, які мають внутрішній та зовнішній характер, до них можна віднести:

1) для досягнення своєї мети агресор повинен мати сильну та дієву владу, яка допоможе об'єднати народ країни-агресора довкола спільної глобальної цілі;

2) країна-агресор для ведення ефективної гібридної війни повинна мати чисельні переваги у всіх сферах життя: політичній, військовій, інформаційній, економічній, що надасть такій країні засоби тиску (морально-психологічного та економічного характеру) на об'єкти агресії;

3) ефект від гібридної війни можливий тільки тоді, коли об'єкт агресії знаходиться у важкому становищі, яке стало наслідком слабкої політичної влади, розколу у суспільстві, зниження рівня економіки, міжнародної ізоляції, а також низької дієздатності правоохоронних органів.

Ці особливості доволі точно відображають ключову відмінність гібридних воєн від традиційних конфліктів, пов'язану із помітним зміщенням військових і невійськових форм, засобів, методів і технологій у не силову частину спектра.

References:

1. Administratsiya Prezidenta Rossii [Administration of the President of Russia] (2016). *Investitsionnyy forum VTB Kapital «Rossiya zoviot!»* [VTB Capital Investment Forum "Russia Calling!"] <<http://kremlin.ru/events/president/news/53077>> (2022, November, 19). [in Russian].
2. Administratsiya Prezidenta Rossii [Administration of the President of Russia] (2021). *Strategiya natsionalnoy bezopasnosti RF* [National Security Strategy of the Russian Federation] <<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/QZw6hSk5z9gWq0pID1ZzmR5cER0g5tZC.pdf>> (2022, November, 19). [in Russian].
3. Applebaum, A., *Curtain, I.* (2012). *The Crushing of Eastern Europe 1944-1956*. London: Allen Lane.
4. Averyanova, N., Voropaeva, T. (2020). Spetsyfika konfliktiv u postbipolyarnomu sviti [Specificity of conflicts in the post-bipolar world]. *Molodyy vchenyy* [A young scientist], 8 (84), 109. [in Ukrainian].
5. *Dohovir pro druzhbu, spivrobotnytstvo i partnerstvomizh Ukrayinoyu i Rosiyskoyu Federatsiyeyu, 1997* (Ukrayina, Rosiyska Federatsiya) [Agreement on friendship, cooperation and partnership between Ukraine and the Russian Federation, 1997 (Ukraine, Russian Federation)]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text> (2022, November, 19). [in Ukrainian].
6. Freier, N. (2009). The Defense Identity Crisis: It's a Hybrid World. *Parameters*, XXXIX, 5-17.
7. Ignatiev, D. (2022). Ukrainu prevratili v peredovoy otryad NATO [Ukraine has been turned into a NATO vanguard]. *Portal Proza.ru* <<https://proza.ru/2022/03/19/97>> (2022, November, 19). [in Russian].
8. Inosmi.ru (2014). *Welcome to the 19th Century*. *The Wall Street Journal* <<http://inosmi.ru/world/20140318/218690853.html>> (2022, November, 19).
9. Khozhainova, V. (2020). U Rosiyi nabuv chynnosti zakon pro sproshchene otrymannya hromadyanstva dlya ukrayintsiv [In Russia, the law on simplified acquisition of citizenship for Ukrainians entered into force]. *Suspilne novyny* [Social news] <<https://suspilne.media/50547-u-rosii-nabuv-cinnosti-zakon-pro-sprosene-otrimanna-gromadyanstva-dla-ukrainciv/>> (2022, November, 19). [in Ukrainian].
10. Kolesnikov, D. (2020). K probleme sushchnosti i spetsifiki gibridnoy voyny [On the problem of the essence and specifics of hybrid warfare]. *Voyennyi akademicheskii zhurnal* [Military academic journal], 1(25), 111. [in Russian].
11. Kortunov, S. (2006). Gryadet li Pyataya Imperiya? [Is the Fifth Empire Coming?] *Bezopasnost Yevrazii* [Eurasia Security], 4, 34. [in Russian].
12. Lazorenko, O. (2015). Informatsijnyj skladnyk hibrydnoj vijny Rosijskoj Federatsij proty Ukrainy: tendentsij rozvytku [The information component of the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine: development trends]. *Stratehichni priorytety* [Strategic priorities], 3 (36), 124-133. [in Ukrainian].
13. Manoylo, A. V. (2015). Tekhnologii «tsetnykh revolyutsiy» v sovremennykh proyavleniyakh «gibridnykh voyn» [Technologies of "color revolutions" in modern manifestations of "hybrid wars"]. In: Tsygankov, P.A. (ed.) *Gibridnyye voyny v khaotiziruyushchemsya mire XXI veka: sbornik* [Hybrid wars in a chaotic world of the 21st century: a collection]. Moscow: Moscow University Press, 259-271. [in Russian].

14. Metzel, M. (2015). Putin uveren, chto «vneshneye upravleniye» na Ukraine zakonchitsya [Putin is confident that "external management" in Ukraine will end]. *TASS* <<http://tass.ru/politika/2191898>> (2022, November, 19). [in Russian].
15. Radio Svoboda [Radio Liberty] (2021). *OON pidrakhuvava kilkist zhertv boyovykh diy na Donbasi* [The UN has counted the number of victims of hostilities in Donbas] <<https://web.archive.org/web/20210224205302/https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovyh-donbas/31110937.html>> (2022, November, 19). [in Ukrainian].
16. Shvedenko, O. (2016). Chastka YES v eksporti Ukrayiny za 8 misyatsiv syahnula 37,9%, Rosiyi – do 9,8% [The EU's share in Ukraine's exports in 8 months reached 37.9%, Russia's – up to 9.8%]. *UNN* <<https://www.unn.com.ua/uk/news/1616470-chastka-yes-v-eksporti-ukrayini-za-8-misyatsiv-syagnula-37-9-do-rosiyi-9-8>> (2022, November, 19). [in Ukrainian].
17. Vessier, S. (2016). Merezhi Kremlya u Frantsiyi (vytyah z knyhy) [Networks of the Kremlin in France (excerpt from the book)]. *Natsionalna bezpeka i oborona* [National security and defense], 9-10, 108 <https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD167-168_2016_ukr.pdf> (2022, November, 19). [in Ukrainian].
18. Walker, R. (1998). *Spec Fi: The United States Marines Corps and Special Operations: Master's Thesis*. Monterey, CA: Naval Post Graduate School